

ERDIKO KAIERA

MAITE GARBAYO

«Errealitate sozio-politikoak auzitan jartzeko arte-ekintza pribilegiozko tokia da»

Arte historialaria da Maite Garbayo Maeztu (Iruñea, 1980). Iazko ekainean doktore tesia aurkeztu zuen frankismo amaierako performance obrei buruz. Gaur egun, ikerketa lanean ari da Mexikoko UNAM unibertsitatean eta, beste bi kiderekin batera, *Pipa* arte aldizkaria editatzen du. Erresistentzia gune gisa ikusten du artea, esan ezin daitezkeenak esateko eta estrategia estetiko-politikoak garatzeko balio duen heinean.

| DANELE SARRIUGARTE MOCHALES |

FRANCINA RIBES PERICAS

Feministaldian izan zinen iaz, eta, besteak beste, performabitrate-bira delakoaren garrantzia azpimarratu zenuen.

Artearen historian, tradizionalki, subjektu batek (artista) objektu bat sortzen du (artelana), gero beste subjektu batek beha dezan (ikuslea). 60ko hamarkadan zenbait artista gertaerak sortzen hasi ziren, objektuak beharrean. Horixe da performatibitate-bira.

Oso garrantzitsua izan zen, sakon erroto-tako bi dikotomiarekin hautsi zuelako. Bate-tik, subjektu eta objektuaren arteko biko oposizioa hautsi zuen, eta beste espazio bat sortu zen, subjektu-artekotasuna dei geneza-keen zerbait. Bestetik, performanceak ordura arte estetikotzat jotzen zenaren mugetatik harago zihoazenez, estetikoaren eta ez-esteti-koaren arteko oposizioa ere apurtu zuten. Garbi geratu zen estetikoaren soziala dela, eta politikoa, eta etikoa.

Agertzen diren gorputzak aztertu dituzu zure tesian.

Hasteko, eta performatibitate-biraren kontua aipatu dugunez, pare bat hitz esan nahi nituzke performatibitate kontzeptua- ren beraren harira, nahaste- borraraste handia baitago, horretan dabilen jendearen artean ere. Kontzeptua asko erabiltzen ari da arteetan, eta baita feminismoan ere, baina, egiatan, lengoaiaren filosofiatik dator, eta zera esan nahi du: badaude deskribatzaileak beharrean performatiboak diren enuntziatu batzuk, hots, errealita- tean ondorio zehatz batzuk sor- tzen dituztenak.

Beste kontu bat dira performance edo ekintzak, horiek zuzenean daude lotuta artea- rekin. Nire tesia, hortaz, ez da performatibi- tate kontzeptuari buruzkoa, baizik eta fran- kismoko azken urteetan Espainiako Estatuan egin ziren performancetan agertu ziren gor- putzen inplikazio estetiko-politikoei buruz- koa. Hala ere, tesiaren barruan, performatibi- tate kontzeptua baliatu dut aztertzeko nola artista horiek performatiboki ondorio edo ekintza zehatz batzuk sortzen dituzten errea- litate publikoan, espazio publikoan ekiten baitute sarri.

Zer esan nahi du gorputz bat agertzeak?

Espazio publikoan presentzia-espazio bat hartzea da eta, horrekin lotuta, subjektuak agertzea hartzea. Agertzen den hori ez da derrigor absente zegoen zerbait; ordea, beste modu batean agertzen da edo ikusgarritasun mota zehatz bat hartzen du. Andreen gorpu- tzaren adibidea jartzen badugu, ideologia

nazional-katolikoak andre-gorputz zehatz batzuk moldatzen eta ekoizten zituen, erregi- menari zerbitzu egiteko, eta eredu horiek zeu- den presente. Nik aztertu dut 60ko hamarka- dan agertzen hasi ziren andre artisten gorputzek zer zeukaten aurreko gorputz horretatik (ezin baitzen huts-hutsetik hasi), eta zer gauza berri proposatzen zituzten.

Hortaz, frankismo amaieran, gorputzarekin lan egiten zuten andre artista asko izan ziren Espainiako Estatuan?

70eko hamarkadan gauza nahiko berezia ger- tatu zen Katalunian, seguru asko, estatu fran- tsetetik gertu zegoelako eta diktadura ez zela- ko beste toki batzuetan bezain gotorra. Artista talde bat, gerora kontzeptual katala- nak deitu izan dituztenak, lanean hasi zen bestelako medioekin: instalazioa, bideoa, per- formancea... Praktika alternatiboak zirenez, ez hain instituzionalizatuak, hainbat andre sartu ziren artearen esparrura.

Andre artista horietako batzuekiko interesa izan zen nire tesiaren abiapuntua: Fina Mira- lles, Olga Pijoan... Horien xerkan hasi nin- tzen, baina konturatu nintzen

ekintza-lan guztietan gorputza lehen lerroan ipintzen zela, eta hori oso esanguratsua zen, hain zuzen ere, 40 urtez gorputzaren diskurtso nazional-katolikoa nagusi izana zen toki batean ger- tatzen ari zelako.

Gero, jendeak beti galdetzen du Esther Ferrerren lanak benetan feministak izan ote ziren, baina modu hartan agertzea ezinbes- tean izan zen iraultzailea. Garai-

ko prentsa irakurtzea besterik ez dago: puta esaten zioten, itzulingururik gabe.

Tesian planteatzen duzu eremu estetikoaren erre- sistentzia-gune izan daitekeela. Adibiderik?

Gonçal Sobrénen lan bat datorkit burura, *La dansa de l'afusellament* [Fusilamenduaren dan- tza], 1966 ingurukoa. Sobré horma baten parean dago, gorputza mugitzen du tiroka ari balitzaizkio bezala, eta lurrera jausten da. Bar- tzelonako Poblenou auzoan egin zuen, Camp de la Botan, jende mordoxka fusilatu zuten tokian. Arte-ekintza bera, itxuraz, kaltegabea da: tipoa ez da espetxera joango pareta baten aurrean mugitzeagatik. Hala ere, esan ezin daitekeen hori esaten ari da, arekatan dauden gorpu horiek guztiak aipatzen ari da.

Sobrénen obrak, tesian aztertzen ditudan lan askok bezala, debekatuta zegoena esateko modu berriak sortzen ditu eta zentzu horre- tan jo dezakegu estratègia estetiko-politiko- tzat eta erresistentzia-gunetzat. Artearen

“Ideologia nazional-katolikoak andre-gorputz zehatz batzuk ekoizten zituen erregimenari zerbitzu egiteko. 60ko hamarkadako andre-artisten gorputzek zer berrikuntza proposatu zuten aztertu dut”

Esther Ferrerren *Intimo y personal* performancea argazkian. Frankismoaren azken urteetan egindako performanceetako gorputzen inplikazio estetiko-politikoetan jarri du fokua Maite Garbayok bere tesian.

esparruan anibalentzia moduko bat sortzen da, arte-ekintza ikuskizuna ala errealitatea ote den. Horrek aukera eremu bat irekitzen du, lengoia bihurritu baitaiteke, eta metaforen edo metonimien bitartez hitz egin. Esparru estetikoa eta, kasu zehatz honetan, arte-ekintza, pribilegiozko toki bilakatzen da, errealitate sozio-politiko zehatz bat auzitan jartzeko eta kritikatzeko. Zenbait artistek egindako gauzak aktibistek egin izan balituzte, gogor jazarriak izango lirateke.

Aztertu dituzun artistak nahiko ahaztuta egon dira orain gutxira arte.

Bai, artista hauetako asko erabat baztertuak izan ziren 80ko hamarkadan, proiektu nagusiago baten mesedetan, Trantsizioa esan dioten horren mesedetan. Artearen esparruan ondorio oso zehatzak izan zituen. Bira oso erreakzionarioa egin zen, atzera margogintzara itzuliz, nahiz eta aurreko hamarkadan abangoardiako praktikak egin zituzten, besteak beste, Zaj-ek edo Esther Ferrerrek.

Trantsizio garaian, Espainiako Gobernuak, kanpora begira, modernitate-irudia eman nahi zuen, diktadura gainditu zelako itxura eta, hain justu ere, orduantxe sortu zen ARCO azoka eta diru-laguntzak eman zitzaizkien artista jakin batzuei. Esportatutako artista guztiak gizonak ziren, jenioaren estereotipoarekin bat egiten zutenak, gainera.

Oro har, 80ko hamarkada nahiko garai kontserbadorea izan zen (Thatcher, Reagan), baina Espainiako Estatuan aurreko praktika guztiak ahaztu ziren, eta orain gutxira arte ez

dira ikertzen hasi, 90eko hamarkadatik aurrera, batik bat.

Artista hauen lanak ez zion mesederik egiten trantsizioaren kontakizun ofizialari.

Inondik ere ez. Hain zuzen, hori izan da tesiaren ondorio garrantzitsuenetako bat. Praktika hauek ikuspegi berri eta zehar-lerro-kodun batetik aztertzean, genero-ikerketak eta klasea ere kontuan hartuta, ikusten dugu eduki politiko indartsu bat daukatela eta zalantzan jartzen dutela Espainiako Estatuaren historia hegemonikoa, eta, bereziki, trantsizioaren kontakizun ofiziala, alegia, trantsizioak aurreko erregimenarekin hautsi zuela dioen kontakizun hori. Agerian uzten dute ez zela zinezko aldarrikatzen izan, aurrekoaren jarraipena baizik.

“70eko hamarkadan performancea landu zuten artista asko baztertuak izan ziren, Espainiako Trantsizioaren proiektuaren mesedetan”

Mexikoko UNAMen zaude orain, eta bertan idatzi zenuen tesiaren puska bat ere.

Bai, 2013-2014ko ikasturtean hemen izan nintzen. Oso lagungarria suertatu zitzaidan, hemengo akademian lantzen ari direnak gako interesgarri asko eskaini zizkidalako, tartean, frankismo amaierako obra horiek ezberdintasunetik abiatuta pentsatzeko gakoa. Latinoamerika ezberdintasunetik pentsatzen da, daukaten kolonizazio-historia bortitzagatik. Frankismo garaian, Espainiako Estatua ere ezberdintasun-toki bat zen, ez baitzen Europa ez sinbolikoki, ez artistikoki, ez intelektualki. Han gertatu zena ezin da arte feministak anglosaxoiarekin alderatu, zenbaitzuek egin bezala. ■